

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti (UNEC)

Təsdiq edirəm:

Mühəndislik və tətbiqi elmlər
kafedrasının müdiri: f.f.d. T.Nağıyev

10 sentyabr 2025

“Ətraf mühitin planlaşdırılması və tənzimlənməsi” fənni üzrə

İŞÇİ TƏDRİS PROQRAMI

(Syllabus)

I. Fənn haqqında məlumat

Fənnin kodu:	00336
Fənnin növü:	seçmə
Tədris ili:	2025/2026
Tədris semestri:	payız
Tədris forması:	əyani
Fakültə:	Mühəndislik
Qrup:	326
Tədris yükü:	60 saat (30/30)
Kredit sayı:	6

II. Müəllim haqqında məlumat

Fənni tədris edən müəllim:	Hüseynov Mövlud Ərəstun, dosent, t.f.d.
Kafedra:	Mühəndislik və tətbiqi elmlər
E-mail ünvanı:	movlud.huseynov@unec.edu.az
İş telefonu:	+994557537787
Tələbələr üçün qəbul vaxtları:	çərşənbə/cümə saat 15:00-16:00

III. Fənnin təsviri

Ətraf mühitin planlaşdırılması və tənzimlənməsi haqqında ümumi məlumat vermək, əhəmiyyəti və funksiyalarını, əsas prinsipləri, mərhələləri, ətraf mühitin planlaşdırılması və tənzimlənməsində iqtisadi sistemin rolu, mövcud standartlar, davamlı inkişaf və ətraf mühit, sosial problemlərin tənzimlənməsi, təbiətin və ehtiyatlarının istifadəsində davamlılıq, sosial və iqtisadi yanaşmaları müəyyən etməkdən ibarətdir. Ətraf mühitə təsirlərin və tullantıların idarə olunmasının planlaşdırılması və tənzimlənməsi, beynəlxalq əməkdaşlıq, inzibati və hüquqi qanunvericiliyin mahiyyətini öyrənməkdir. Aqrar münasibətlərin tənzimlənməsi, risklər və preventiv tədbirlərin mahiyyətini təhlil etmək, ekoloji planlaşdırma – ağıllı kənd və şəhərlərin öyrənilməsində istifadə olunan əsas anlayışlar haqqında təsəvvürlər yaratmaqdan ibarətdir. Sığorta sisteminin tətbiqi və ekoloji auditin prinsiplərinin öyrənilməsinin iqtisadiyyat və ekologiya mühəndisliyi ilə əlaqədar problemlərin həllində praktiki vacibliyini müəyyən etməkdir.

IV. Fənnin məqsədi və vəzifələri

Fənnin məqsədi tələbələrə planlaşdırma anlayışını təqdim etmək, təbiətdən və təbii ehtiyatlardan istifadə ilə əlaqədar meydana çıxan ətraf mühit problemlərinə planlaşdırma yanaşmasını gətirmək, şəhərləşmənin yaratdığı ətraf mühitə təsirləri, təbii ehtiyatların tükənməsini və ətraf mühitin çirklənməsini azaltmaq üçün ekoloji tənzimləmə siyasətinin təməl prinsiplərini anlamalarını təmin etmək və bu prinsiplərin ekologiya mühəndisliyi baxımından əhəmiyyətini vurğulamaqdır.

Fənnin tədrisi qarşısında duran vəzifələr aşağıdakılardır:

- Təbiətlə dost olaraq yaşama məcburiyyətinin gətirdiyi davamlı inkişafın nəzəri və praktik yönələri ilə ərazi istifadəsinin əlaqəsinin öyrənilməsi;
- Davamlı ekoloji kənd və şəhərlərin necə planlaşdırılacağına öyrənilməsi;
- Regional və milli səviyyədə qarşılaşılan ekoloji problemlərin planlaşdırma yanaşması ilə həll edilə biləcəyinin öyrənilməsi;
- Təbii ehtiyatların davamlı istifadəsi və planlaşdırılmasına aid təsəvvür əldə olunması;
- İnzibati və hüquqi qanunvericilik, beynəlxalq konvensiyalar haqqında məlumat əldə olunması;
- Təbii ehtiyatlar, meşələr və ərazi ehtiyatlarının planlaşdırılmasının öyrənilməsi;
- Ətraf mühit siyasətinin öyrənilməsi;
- Ekoloji planlaşdırma prinsiplərinin mühəndislərə təqdim edilməsi.

V. Fənnin təlim nəticələri:

Bilməlidir:

- Ətraf mühitə dost infrastruktur sistemlərinin inkişafı xüsusiyyətlərini;
- Ekoloji şəhər anlayışını;
- Təbii və süni ətraf mühitlə insan rifahı arasındakı qarşılıqlı əlaqəni və təsiri.

Bacarmalıdır:

- Davamlı inkişaf planlaşdırılması üçün tədbirləri qiymətləndirmək və təklif etmək;
- Şəhər, şəhərləşmə, şəhərsalma və planlaşdırma ilə bağlı təməl biliklərə sahib olub, birləri ilə əlaqələrini qavramaq;
- Ətraf mühitin planlaşdırılmasına davamlılıq və ekoloji əsaslı düşüncə ilə yanaşmaq.

VI. Fənnin mühazirə mövzuları

- 1) Ətraf mühitin planlaşdırılması və tənzimlənməsi strategiyasının əsas prinsipləri, əhəmiyyəti və mərhələləri
- 2) Ətraf mühitin planlaşdırılması və tənzimlənməsində iqtisadi sistemin rolu
- 3) Ətraf mühitin tənzimlənməsi sistemləri və standartları
- 4) Davamlı inkişaf və ətraf mühit
- 5) Təbii ətraf mühitin qorunması və idarə olunmasının tənzimlənməsi
- 6) Ətraf mühitin planlaşdırılmasında sosial problemlərin tənzimlənməsi
- 7) Təbiətin və ehtiyatlarının istifadəsində davamlılıq, sosial və iqtisadi yanaşmalar
- 8) Tullantıların idarə olunmasının planlaşdırılması və tənzimlənməsi
- 9) Ekoloji planlaşdırma – ağıllı kənd və şəhərlər
- 10) Rekreasiya zonalarının planlaşdırılması
- 11) Rekreasiya sistemləri və rekreasiya ehtiyatlarının xüsusiyyətləri
- 12) Azərbaycanın rekreasiya-turizm resursları
- 13) Ətraf mühit riskləri və preventiv tədbirlər
- 14) Ətraf mühitin tənzimlənməsində ekoloji auditin prinsipləri
- 15) Ətraf mühitin tənzimlənməsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq, inzibati və hüquqi qanunvericilik

VII. Prerekvizitlər

Yoxdur.

VIII. Fənnin tədris metodologiyası

Bu fənnin tədrisi prosesində mühazirələrin oxunması, interaktiv müzakirələrin aparılması, komanda şəklində layihələrin icrası, kiçik qruplarda iş, işgüzar oyunlar, xüsusi nümunələrin (keystadilər) öyrənilməsi və təhlili, esse yaxud sərbəst işlərin yazılması və test tapşırıqların yerinə yetirilməsi kimi geniş çeşiddə tədris və təlim üsullarından istifadə edilir.

IX. Əsas dərslik və ədəbiyyat

1. Platt, R. H. (Ed), The humane metropolis: people and nature in the 21st-century city, University of Massachusetts Press in association with Lincoln Institute of Land Policy, Amherst, MA, 2006.
2. Ndubisi, F., 2002, Ecological Planning, The John Hopkins University Press, Baltimore, 0-8018-6801-7
3. Erol, U.E. (2006) Ekolojik Yaklaşimli Peyzaj Planlaması 'Balabandere Vadisi Örneği' Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü, İstanbul

4. Gönenç, İ.E. 2006. "Sürdürülebilir Havza Yönetimi, Cilt 1-Havzalarda Doğa ve Sosyoekonomik Sistemin Özellikleri", IGEM Danışmanlık, Organizasyon ve Araştırma, Türkiye
5. Godschalk, David. "Land Use Planning Challenges: Coping With Conflicts in Visions of Sustainable Development and Livable Communities." Journal of the American Planning Association 70, no. 1 (Winter 2004): 5-13.
6. Gürpınar, E.: Kent ve Çevre Sorunlarına Bir Bakış, Der Yayınları, İstanbul, 1996,- Görmez, K., Türkiyede Çevre Politikaları, Gazi Büro, Ankara, 1991
7. Alberti, M., Advances in Urban Ecology, Integrating Humans and Ecological Processes in Urban Ecosystems. Springer Science +Business Media, USA, 2009
8. Odum, E.P. and Barrett, G.W., Ekolojinin Temel İlkeleri. Palme Yayıncılık, Ankara, 2008
9. KARATAŞ, Mehmet, (2019), Kent, Mekan ve Toplum, Tezkire Yayıncılık, Ankara.
10. Ülger, N. Enver, (2010), Türkiye'de Arsa Düzenlemeleri ve Kentsel Dönüşüm, Nobel Yayıncılık, Ankara.
11. KELEŞ, Ruşen, (2017), Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, Ankara.
12. Eryıldız S., "Ekokent:Çevreyi Geliştirici Kentleşme" Gece Yayınları, MF Ltd. Şt., Ankara 1995 162 sayfa
13. Bartone, C. (1994) Toward Environmental Strategies for Cities, the World Bank Publ., Washington.
14. Jacobs, P. (1984) Environmental Planning and Rational Use Sustaining Tomorrow, F.Thibodeau; H.Field (Ed) Univ.Press of New England, London.
15. Schramm G. and Warford J. (1989) Environmental Management and Economic Development, A World Bank Pub. The Johns Hopkins Univ.Press, London.
16. İşhop P.L. (2004). Pollution prevention: Fundamentals and practice. McGraw-Hill
17. Mulholland K.L and Dyer J.A (1998). Pollution Prevention: Methodology, Technologies and Practices. WileyAICHE; 1 edition
18. R.Ş.Həsənov. Ətraf mühitin iqtisadiyyatı. Dərslik. Bakı: "İqtisadiyyat Universiteti" Nəşriyyatı - 2018.- 560 səh.
19. Ə.Cabbarov "Turizmin iqtisadi əsasları" Bakı 2015.
20. H.Soltanova. "Azərbaycan respublikasında turizm və onun inkişafı", Bakı 2015.
21. Ə.Q.Əlirzayev-Turizmin iqtisadiyyatı Bakı-2010.
22. <https://www.cambridgescholars.com/resources/pdfs/978-1-5275-1183-5-sample.pdf>
23. https://www.anthc.org/wp-content/uploads/2015/12/02EnvironmentalAssessmentandPlanningProcess_2012.pdf
24. https://www.researchgate.net/publication/307429659_Environmental_planning_and_management_EPM_as_a_strategy_for_solving_environmental_problems_in_Niger_delta_region_A_study_of_Bonny_Island_Rivers_State_Nigeria
25. <https://primumninocerefiles.files.wordpress.com/2017/06/key-concepts-in-environmental-planning1.pdf>
26. https://mdpi-res.com/bookfiles/book/5966/Environmental_Planning_and_Modeling.pdf?v=1689954752
27. <http://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/44484/1/48.pdf>
28. https://www.gjesm.net/article_10773_e831ed6bc19da0015298d8cb048883cd.pdf

Hər bir mövzu üzrə əlavə ədəbiyyat mühazirə zamanı təqdim edilə bilər.

X. Fənnin mühazirə mətnləri

Fənn üzrə bütün mühazirə mətnləri və təqdimatlar, habelə zəruri məşğələ materialları elektron formatda Universitetin saytında "Virtual universitet" bölməsində (www.vu.aseu.az) yerləşdirilir.

XI. Mövzuların məzmunu və tədris-tematik bölgüsü

Həftə	Mövzuların adı	Mövzunun əsas məzmunu	Ədəbiyyat
1	Ətraf mühitin planlaşdırılması və tənzimlənməsi strategiyasının əsas prinsipləri, əhəmiyyəti və mərhələləri	Ətraf mühitin planlaşdırılması və tənzimlənməsi xüsusiyyətləri. Ətraf mühitin planlaşdırılmasının iqtisadi mahiyyəti. Ətraf mühitin iqtisadi göstəriciləri, normativlər və məhdudiyətlər.	Ndubisi, F. <i>1-ci bölmə</i>
2	Ətraf mühitin planlaşdırılması və tənzimlənməsində iqtisadi sistemin rolu	Bazar iqtisadi sisteminin mahiyyəti və əsas prinsipləri. İqtisadi sistemdə rəqabətin əhəmiyyəti və funksiyaları. Ətraf mühitin tənzimlənməsində ekoloji siyasət prinsipləri.	Schramm G. and Warford J. <i>1-ci bölmə</i>
3	Ətraf mühitin tənzimlənməsi sistemləri və standartları	Deming tsiklinin mahiyyəti. ISO 9001 keyfiyyəti idarə etmə sisteminin əsas prinsipləri. ISO 14000 seriyalı beynəlxalq standartların yaranması. ISO 14001 Ətraf Mühitin İdarə olunması Sisteminin tətbiqi.	Schramm G. and Warford J. <i>2-ci bölmə</i>
4	Davamlı inkişaf və ətraf mühit	Davamlı inkişaf və ətraf mühit faktorları. Ətraf mühitin tənzimlənməsində təbiət-cəmiyyət münasibətlərinin optimallaşdırılması. Ətraf mühiti çirkləndirən əsas faktorların xüsusiyyətləri.	Godschalk, David. <i>2-ci bölmə</i>
5	Təbii ətraf mühitin qorunması və idarə olunmasının tənzimlənməsi	Ətraf mühit problemlərinin iqtisadi tənzimlənməsi. Ətraf mühitin tənzimlənməsində ekoloji pasportlaşdırmanın prinsipləri. Ətraf mühitin qorunmasında tətbiq olunan ekoloji norma prinsipləri.	Gürpınar, E.. <i>3-cü bölmə</i>
6	Ətraf mühitin planlaşdırılmasında sosial problemlərin tənzimlənməsi	Ətraf mühitin tənzimlənməsində əhali faktorunun əhəmiyyəti. Ətraf mühitin tənzimlənməsində miqrasiya və urbanizasiya proseslərinin idarə olunması. Yerli idarəetməyə urbanizasiya amilinin təsiri.	Göneç, İ.E.. <i>1-ci bölmə</i>
7	Təbiətin və ehtiyatlarının istifadəsində davamlılıq, sosial və iqtisadi yanaşmalar	Təbii yeraltı ehtiyatların ekoloji-iqtisadi xüsusiyyətləri. Meşə ekosisteminin ekocoğrafi paylanması. Ətraf mühitə antropogen təsir. Qlobal ətraf mühit problemləri	Göneç, İ.E.. <i>2-ci bölmə</i>
8	Tullantıların idarə olunmasının planlaşdırılması və tənzimlənməsi	Tullantıların idarə edilməsi sahəsində yol xəritəsi. Planlaşdırma. Sıfır tullantı konsepsiyası.	Ndubisi, F.
9	Ekoloji planlaşdırma – ağıllı kənd və şəhərlər	Ağıllı şəhər. Ağıllı şəhəri ifadə edən komponentlər. Ağıllı kənd və şəhərlərə ehtiyac. Kənd təsərrüfatı sahəsinin rəqəmsallaşması. Ağıllı iş mərkəzləri. Dördüncü sənaye inqilabının texnologiyalarından səmərəli istifadə üçün ağıllı infrastruktur	Eryıldız S. <i>1-ci bölmə</i>
10	Rekreasiya zonalarının planlaşdırılması	Rekreasiya-sağlamlıq turizminin predmeti, məqsədi və vəzifələri. Rekresiyanın sosial-iqtisadi mahiyyəti və funksiyaları. Kurort	Cabbarov Ə. <i>1-ci bölmə</i>

		işinin rekreasiya əsasları. Rekreasiya fəaliyyətinin təsnifatı və struktur xüsusiyyətləri. Rekreasiyanın rayonlaşdırılması.	
11	Rekreasiya sistemləri və rekreasiya ehtiyatlarının xüsusiyyətləri	Rekreasiya və turist ehtiyatları. Rekreasiya ehtiyatlarının xüsusiyyətləri. Təbii resursların rekreasiya qiymətləndirilməsi. Rekreasiya yükünün müəyyən olunmasının kriteriyaları. Rekreasiya sistemlərinin formalaşması amilləri.	Soltanova H. 2-ci bölmə
12	Azərbaycanın rekreasiya-turizm resursları	Azərbaycanın Milli Parkları, onlardan turizm məqsədilə istifadə imkanları. Azərbaycanın təbiət abidələri, onların turizm əhəmiyyəti. Azərbaycanın milli irs nümunələri və onların turizmdə istifadə imkanları. Ölkə iqtisadiyyatının inkişafında turizmin rolu. Turizmin işsizliyə təsiri. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə turizmin inkişaf siyasəti. Dayanıqlı turizm və onun idarəedilməsi.	Əlirzayev Ə.Q. 3-cü bölmə
13	Ətraf mühit riskləri və preventiv tədbirlər	Ekoloji riskin xüsusiyyətləri. Riskin idarə edilməsi modeli və təhlükənin dərəcəsinin aşkar edilməsi. Risk faktorlarının insan sağlamlığında rolu. Riskin azaldılması və FH nəticələrinin yumşaldılması. Riskin idarə edilməsi və qiymətləndirilməsi. Ekoloji sığortanın əsas anlayışları. Ekoloji sığortanın inkişaf tarixi.	Odum, E.P. and Barrett, G.W. 1-ci bölmə
14	Ətraf mühitin tənzimlənməsində ekoloji auditin prinsipləri	Ekoloji menecment sisteminin ekoloji auditi. Müəssisələrdə ekoloji auditin üsulları. Menecment sistemində təbiətdən istifadənin auditi. Onun istifadə istiqamətləri. Fəaliyyət göstərən müəssisələrdə layihə sonu audit.	Schramm G. and Warford J.. 1-ci bölmə
15	Ətraf mühitin tənzimlənməsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq, inzibati və hüquqi qanunvericilik	Azərbaycanın ətraf mühitin tənzimlənməsi sahəsində beynəlxalq əlaqələri, regional əməkdaşlığı, ikitərəfli müqavilələri, qoşulduğu Beynəlxalq Konvensiyalar. Azərbaycan Respublikasının ekologiya sahəsində qanunvericiliyi	R.Ş.Həsənov, 16-cı bölmə
Yekun imtahan			

XII. Seminar-məşğələlər

Seminar-məşğələ dərslərində tələbə öz fikirlərini məntiqi ardıcılıqla ifadə və izah etməyi, habelə argumentlərlə əsaslandırmağı bacarmalıdır. Buna nail olmaq üçün tələbə:

- 1) Seminar məşğələsinin hər bir mövzusu üzrə müzakirəyə çıxarılan suallarla diqqətlə tanış olmalı;
- 2) Müvafiq mühazirə materiallarını diqqətlə öyrənməli;
- 3) Mövzu üzrə tövsiyə edilən ədəbiyyatı oxumalı və öyrənməli;
- 4) Seminar məşğələsində müzakirəyə çıxarılan hər bir sual üzrə qısa çıxış hazırlamalı;
- 5) Mövzu üzrə verilən praktik tapşırıqları və məsələləri yerinə yetirməklə praktik bacarıqlara yiyələnəlidir.

Tələbənin məşğələdəki hər bir cavabı 10 ballıq sistem üzrə 0-10 bal arasında (maksimum 10 bal olmaqla) qiymətləndirilir. Semestrin sonunda smestr ərzində tələbənin bütün cavab balları toplanır və tələbənin cavablarının ümumi sayına bölünməklə orta qiymət (bal) hesablanır.

XIII. Fənn üzrə kurs işi

Kurs işi nəzərdə tutulmayıb.

XIV. Sərbəst işlər: tələblər və qiymətləndirmə

Sərbəst iş nəzərdə tutulmayıb.

XV. Fənn üzrə qiymətləndirmə

Fənn üzrə tələbələrə yekun biliyi 100 ballıq sistem üzrə qiymətləndirilir. Balların maksimum miqdarı -100 baldır.

Yekun imtahandan sonra tələbənin fənn üzrə topladığı bütün ballar toplanır və yekun qiymət (bal) hesablanır.

İstiqamət	Ballar	Faiz
İmtahan (final)	50	50 %
İmtahan (ara)	30	30 %
Seminar (məşğələ) dərslərin nəticələrinə görə	20	20 %
Cəmi:	100	100 %

Fənn üzrə semestr ərzində (imtahana qədər və imtahanda) tələbənin topladığı balın yekun miqdarına görə onun yekun biliyi aşağıdakı kimi qiymətləndirilir:

- 51 baldanaşağı olduqda - “qeyri-kafi” – **F**
- 51-60 bal - “qənaətbəxş” – **E**
- 61-70 bal - “kafi” – **D**
- 71-80 bal - “yaxşı” – **C**
- 81-90 bal - “çox yaxşı” – **B**
- 91-100 bal - “əla” – **A**

Tələbənin topladığı yekun bal 51 baldan aşağı olduqda (yəni onun biliyi “qeyri-kafi” qiymətləndirildikdə) tələbə bu fəndən krediti qazanmır və onun fənn üzrə akademik borcu qalır.

Tərtib etdi:

Hüseynov M.Ə., dos., t.f.d.

Mənbələr:

Sillabusun məzmunu və strukturu ilə bağlı təklif olunan bu sənədin hazırlanması zamanı aşağıdakı mənbələrdən istifadə olunmuşdur:

<https://akts.eskisehir.edu.tr/tr/ders/icerik/158277/48>

<http://cmf-cm.web.nku.edu.tr/dersformincele.php?did=215454&kod=1689189084990>

<http://bilgipaketi.uludag.edu.tr/Ders/Index/1019876>

https://ois.okan.edu.tr/bilgipaketi/eobsakts/ders/ders_id/24990/program_kodu/3327011/h/30002/s/2/st/D/ln/tr

<https://cdn.bartın.edu.tr/ulusmyo/0e08084a771117f6be067bc2e6a6a9c6/tak207sehircilik-ve-planlama.pdf>

http://fenbilens.harran.edu.tr/assets/uploads/other/files/fenbilens/files/Ekolojik_Kent_Planlamas%C4%B1.pdf

https://abl.gtu.edu.tr/ects/?duzey=ucuncu&modul=ders_bilgi_formu&dno=%C5%9EBP%20436&bolum=327&tip=lisans&dil=tr

<https://obswebtasima.sdu.edu.tr/Public/EctsShowProgramDetails.aspx?BolumNo=26&BirimNo=1>

https://cevre.itu.edu.tr/docs/librariesprovider38/default-document-library/cev-428_e.pdf?sfvrsn=d9e826e0_0

<https://of.karatekin.edu.tr/tr/havza-yonetimi-anabilim-dali-8939-sayfasi.karatekin>